

TALEN BEGYNDER EFTER DØDEN: MICHEL FOUCAULTS KIRURGISKE PEN

Michel Foucault, i samtale med Claude Bonnefoy,
redigeret af Philippe Artières:
Speech Begins after Death.
Minnesota University Press, 2013
85 sider, \$24,95.

Som ung medicinstuderende oplever jeg at blive undervist af min egen fars gamle anatomilærer. En da pensioneret sygehuslæge, som ikke alene omhyggeligt manuducerer os lægerekrutter i, hvordan menneskeheden er binært opdelt i læge- og patientmennesker. Den gråsprængte kirurg vejleder os tillige kyndigt gennem anatomifagets dissektionsstudier. Pædagogiske lægeøvelser, hvor skalpellens sirlige snit får de døde kroppes skjulte sandhed i tale.

En lignende oplevelsesfigur udgør kernen i et helt usædvanligt interview med Michel Foucault. *Le beau danger: Entretien avec Claude Bonnefoy* er nu endelig blevet offentliggjort og oversat til internationalt engelsk fra arkiverne hos L'Association pour le *Centre Michel Foucault i Paris*. I 1968 indgår Claude Bonnefoy nemlig i en ganske særlig dialog med den fremadstormende franske idéhistoriker. Omkring Foucaults levede erfaring af sine egne skrivelser. Eller rettere, hans personlige forhold til det at skrive. Litteraturkritikeren Bonnefoy får hermed Foucault til at vende sin egen kritiske tilgang til forfattersubjektet på hovedet. Foucault bliver nemlig blandt andet kendt for at proklamere forfatterens død. Med andre ord advokerer han for en nødvendig adskillelse mellem den forfattede tekst og forfatterens selvudtryk. Det gør Foucault ikke mindst i den næsten samtidige forelæsning *Qu'est-ce qu'un auteur?* ved Société française de philosophie den 22. februar 1969. Dialogen med Bonnefoy formår imidlertid at ophæve adskillelsen. Nemlig ved at få skabt en kobling imellem Foucaults egen selvbiografi og hans professionelle mål og metoder som skribent. På den måde fremstår det bevarede og nu offentliggjorte interview som en af Foucaults mest personlige erklæringer om sine egne skrivelser.

Foucault bliver født i 1926 og vokser op i den franske provinsby Poitiers som både søn og barnebarn af kirurger. Henholdsvis en far og morfar, der såvel praktiserer kirurgi som underviser lægestuderende i anatomi. Desuden er faren tredje generation af læger, der bærer slægtsnavnet Paul Foucault. Som blandt andre den britiske Foucault-biograf David Macey skildrer det, må den senere så berømte idéhistoriker udkæmpe en voldsom kamp imod sin fars forventninger. Stærke ønsker om at han løfter arven og går i sine fædrene fodspor. Den unge Paul-Michel ender alligevel med at undvige lægestudiet og forfølger i stedet sin personlige interesse for historie og filosofi. Resten af livet får hadet til faren ham dog til at benægte brugen af familiefornavnet Paul. Interviewet fra 1968 er imidlertid klinisk rensset for ethvert spor af denne urkonflikt. Ganske vist er dialogen meget personlig, men Bonnefy og Foucault undgår behændigt at bevæge sig ind på private forhold. Samtidig viser dialogen, at både videreførelse og brud med den fædrene arv udgør en nøgle til at forstå Foucaults skriverier.

Dialogen med Bonnefy afslører for det første, at Foucault udøver sin skribentvirksomhed efter en kirurgisk grundmodel. Ganske vist lader han ikke til at forstå sit arbejde som en operation. Til gengæld skildrer Foucault skrivesituationen som en særlig form for obduktion. Således er procedurens grundlæggende formål at kunne bestemme sandheden om de afdødes forudgående sygdomme eller skader. Samtidig lader Foucault også sin skriveproces omfatte dén blotlæggelse af venerne og hjertet i de andres lig, som indgår i dissektionens undersøgelse af kredsløbenes struktur. Obduktionen repræsenterer netop en af grundteknikkerne i retsmedicinen, hvis vision gerne udtrykkes i mottoet ”levende lærer af de døde”. Det er da også lige præcis på grund af den gendigtede obduktionsmetode, at Foucault altid skriver om fortiden og undviger nutiden. Det handler nemlig om en helt igennem klinisk omgang med andre menneskers tale i det omfang, de antages at være døde. Pennen omdannes hermed til en skalpel, der sirligt blotlægger talens strukturelle kredsløb og funktionsmåder. Målet er at stille en diagnose af sandheden om det døde. Skalpellens fører oplever i den forbindelse pennens arbejde som fløjlsbløde snit. Mens omgivelserne snarere opfatter aggressiviteten og den kliniske præcision. Som skalpelfører forstår Foucault da også hverken sig selv som historiker eller filosof men derimod som en helt

særlig slags læge, der benytter sig af en omarbejdet klinisk metodologi. I den sammenhæng drager Foucault tillige en parallel til Friedrich Nietzsche, der netop begriber sin historiske filosofi i medicinske termer som en diagnose og terapi af kulturen. Hos Foucault bliver det terapeutiske mål om helbredelse så blot erstattet af en forestilling om den frie tale. Et par år senere kommer han til at uddybe sin parallel til Nietzsches terapeutiske-diagnostiske projekt i artiklen *Nietzsche, la généalogie, l'histoire* fra 1971.

Den knivskarpe dialog får på flere måder blotlagt *Naissance de la clinique* som hjertet i Foucaults forfatterskab. I værket fra 1963 om hospitalsklinikens fødsel finder vi en ganske afgørende fremstilling af den lyttende læge, som skærer igennem patientens tale for at åbenbare kroppens tavse sandhed. Ifølge Foucault var hans egen opvækst i Poitiers netop præget af lægemiljøets udprægede devaluering af talen. Hans omvendelse af familiearven består så omvendt i at afsløre den umiddelbart forekommende men alligevel ofte skjulte tale i vores nære omgivelser, som helt igennem styrer vores blik og vores viden. Det gælder selvsagt også for lægens blik og viden.

Foucaults middel er alligevel den kliniske metodologi. Som i den moderne lægevidenskab er karakteriseret ved en asymmetrisk relation. Med eksempler fra sin opvækst viser Foucault, at den binære opdeling mellem læge- og patientmennesket ganske interessant medfører en speciel virkelighedsopfattelse blandt læger. Lægerne forestiller sig nemlig gerne, at de selv er beskyttede mod at blive ramt af de sygdomme, som per definition er patienternes. Foucaults ambition er lige præcist at demonstrere, hvordan medicinen og sygdommen er dannet parallelt i en særlig relation til hinanden. Samtidig udgør den kliniske relation en slags omdannelse af den pastorale relation. Idet den medicinske rationalitet erstatter den religiøse etik, sundheden erstatter frelsen og lægeprofessionen overtager præsteskabets magiske prestige.

Den kliniske distance bliver på en særlig måde dobbelt i relationen mellem psykiatrien og de sindssyge, som Foucault undersøger i *Histoire de la folie à l'âge classique* fra 1961. Her bliver de gale ikke alene sindssyge ved at blive genstand for psykiatriens distancerende blik. I dialogen uddyber Foucault, hvordan psykiatrien også selv bliver distanceret som et andenrangs speciale af den organiske lægevidenskab. Sidstnævnte har ikke mindst en tendens til

at anskue sindssygdom som falsk sygdom, der bryder den organiske patologis sandhed. I den forbindelse erklærer Foucault, at målet med hans skrivelser består i en ambition om at ryste vores konventionelle hierarkier af værdier. For at kunne blotlægge hemmelighederne ved vores viden.

Foucaults brug af den kliniske metodologi er netop selv baseret på en distance. Fra det døde. Samtidig fører hans skrivelser ham også hen imod døden. Næmlig idet han lader sin egen eksistens opsluge af skrivearbejdet og dermed af dets iboende distance.

Den vedvarende udgivelse af Foucaults efterladte materiale giver stadig nye indblik i en idéhistoriker, der på mange måder forsøgte at gøre sig selv anonym i sine skrivelser. Den selvbiografiske dialog med Bonnefoy er ikke mindst særlig interessant, fordi den formår at sætte Foucault på spil og personificere hans skriftlige arbejde. Desuden leverer dialogen fornyet inspiration til mulighederne for at anvende en klinisk metodologi i idéhistorikerens maskinrum. Samt ikke mindst til diskussionerne af relevante metodetilgange til medicinens og psykiatriens idéhistorie.

Anders Dræby Sørensen